

Элст балгъсан кеерүлдж ясуулий

А. ДЖИМБИНОВ,

Элст балгъсна кўч-көлсчирин депутатрин Советин кўцәгч комитетин ахлач.

Балгъсна уульнице эвдл уга хадгълхин эрkd трактор эргдг гарчатха гидж Садовой уульниц нег татт, талдан уульницар гурви татт тосхгдв. Комсомольск уульниц бәәх административн герин өөр болн «Родина» гидж кинотеатрин өөр олна гарч ирдг газр бас тосхгдв.

Балгъсна багъчудин сергиджин төләд паркд бирилгәнә площадка болн концерт гаргъдг эстрад тосхгдв. Балгъсна роц дотр зуни кинотеатр эклдж тосхгдджана. Элстин паркд 40 скамейк, стадионд 300 күн суух ормта скамейк бас кегдв.

Балгъсна улсиг усар теткхин эрkd усн гүүдг трубас цеврлгдв, гурви аныг газрт бургуу цокдг усн гаргъдв, терүна ашд 270 кубическ метр усна орчд 700 кубическ метр күртл усн өдртән гаргъдгд болв. Дакад төрси модд улсхин эрkd паркд бас нег бургуу цокдгд, терн өдртән 100 кубическ метр ус гаргъна. Терүнас талдан балгъсна захар бәәсн улст ус өөрхдхд элвджүлв. Элстин салад ик боодг кегдв, әнүнә усар огород услдхми, дакад терүна өмн захн балгъсна кўч-көлсчирин амрлгәна газрт хуврәгдхми.

Балгъсна парксар, роцд, скверәр болн уульницар 38.000 модн суулгъдв. 1957 джилин туршарт кегдсн им ик көдлмш нургълдж коммунальн предприятисин көдлмшчирин чидләр, балгъснд үүлд цергләчирин болн көдлмшчирин, түрүн болдж багъчудин шумнгъа орцлгътагъар кегдв гидж темдгх кегдә. Балгъсна кўч-көлсчирин 1957 джилин туршарт балгъсан кеерүлдж ясуулгәна көдлмшт 20 мингън част көдлв. Эн учрта, юнгъад гихлә, теңи балгъсн ке-сәәхн болтха тих ухан-седкләтә.

Болв тиним ухан-седкләтә уга улс мана балгъснд бас бәәцхәнә. Улгүрн, «1 Мая» артели ахлач үр Грицинин, главтракторосбытин начальник үр Сачко, 2-ч номертә тосхлтин управленә ах инженер үр Семибратов, урнд столовойн заведующ йовсн үр Семенова, промтоварн магазинә заведующ үр Алеников болн нань чигн улс Ленинә проспектар суулгәсн м о д д, кечксн асфалт эвдцхәнә. Зәрм улс үкрән, ямагъан, гахасан, шовудан дуриндн тәвәд, тәрси модд эвдүлцхәнә. Тиним улст келдж, теңдиг ичәх кегдә. Балгъсна коммунальн эдл-ахун көдләчир болн милицтиим улсиг олдж, меддж авч, административн йосила харгъулдж засцхәх зөвтә.

1958 джилд Элст балгъс кеерүлдж ясхд 3 сай 280 мингън арслнъ гаргъдв, терүнас балгъс ясуулгәнд лимит утагъар гаргъхд 2 сай 395 мингън 900 арслнъ, капиталн ясврт гидж 154 мингън 300 арслнъ болн операционн гаруд гидж 729 мингън 900 арслнъ өгдв.

Эн джил балгъсна уульницт 13.824 квадратн метр газрт чолун девсгдхми. Ю. Клыковин нертә уульницт П. Осипенко уульниц эргәд Ленинә проспект күртл чолун девсгдхми. Горькийин нертә уульницт Белинск уульницар эргәд Ленинә проспект күртл чолун девсгдхми. Ленинә проспектар, Элстин РТС-н өбрәс авн аэропорт күртл чолун хаалгъ кегдхми.

Уульницин күн йовдг хаалгъс 12.700 дөрвдджн метрт асфалтар бүркгдхми. Эдн нургълдж Ю. Клыковин, П. Осипенко, Ленинә, Комсомольск уульницар нургълдж кегдхми. Дакад базрин площадь 400 дөрвдджн

метр асфалтар бас бүркгдхми. Эн джил балгъсна уульницар 25 татт кегдхми, балгъсна захар бәәсн шатга худгуд бас ясгдхми, бань хуврүлгддж ясгдхми, терүнд душ кегдхми. Балгъсна роц хашалгън дуусгдхми. 15 мингън модн суулгъдхми, Ленинә проспектар модд суулгъдгд бульвар кегдв. Эн бульварин модд улсхин төләд хойр бургуу цокдгд. Коммунальн гермүдин гарч ирдг газр, болн хайг хайдг нүкд асфальтироватъ кегдхми. Коммунальн гермүд нег зүсн штакетникәр хашалгдхми. Электростанц хуврүлгдгд, 390 мөрнә чидитә хойр шин дизель тәвгджәнә.

Деер келгдснлә зерглүлдж, балгъс кеерүлдж ясуулгәна көдлмшт бәәх дуту-дундсин тускар бас келх кегдә. Балгъсна улс ода бийнъ усар күңц теткдхми, кесг уульницар күн йовдг хаалгъ ода бийнъ асфалтар бүркгдгд уга, хур-чиг болсн цагт балычтә, буэр-була болна. Дакад балгъснд эддүдин гермүд олар бәргдв. Болв теңнә усадьбсн хашалгддж, дотрн болн өөрнә модд суулгъдгд уга, дотрн үзл уга хашас, такан гермүд бәәцхәнә, эдн теңәд балгъсна бәәдг эвднә.

1957 джил, Ю. Клыковин уульницт нәәмәгъәд пәтртә зургъан гер бәргдлә, терүнд 2-ч номертә тосхлтин управленә көдлмшчир бәәцхәнә. Төр гермүдин усадьбсар модд суулгътха гидж управленә начальник үр Сергеев болн профсоюзин месткомин ахлач үр Саловад кесг дакдг селвг өгдлә. Болв, эн хойр, эн селвгиг учртан авцхәсн уга. Эн гермүд ода бийнъ дигдаран уга, буэр-була бәәцхәнә. Дөрвәгъәд, хошагъад болн неджәгъәд пәтртә гермүдәр бәәцхәсн улс гериннә газа болн усадьб дотран модд суулгъхиг болн дигтә-дарата, цеврцер бәәхиг балгъсна коммунальн отделин заведующас болн гермүдин управляющирас нех кегдә. Балгъсна олт-әмт орцлулл уга балгъс кеерүлдж ясуулдж болшго. Балгъсна олт-әмтиг эн көдлмшт шумнгъагъар орцлүлхин эрkd балгъсна Советин депутатир, уульницин комитетс болн гермүдин управляющарт дөнг болгч комиссүд зүткдг көдлцхәх зөвтә. Балгъсна гермүдиг эргүлдж хашалхин төләд, нег кев-кецтә, ке-сәәхн штакетникүд кегдә, тиним штакетникүдиг тангъхин потребсоюз, лесторгскладар дамджулдж әмтнд худхд зөвтә.

Балгъсиг кеерүлдж ясуулгәд багъчудин, комсомольчирин шумнгъа орцлүлгин кегдә. ВЛКСМ-н XIII-ч хург деер үр Н. С. Хрушев, комсомольск организацисиг балгъс кеерүлдж ясуулгәна көдлмшт орцлүлхин тускар иигдг келсн: «Кемрджән комсомол, Советслә хамдан йоста кевәр эн кеггиг гартан авад, уульниц, мана бичкүд наадг хаша-хаалгъс цеврләд, диг-дарагъинъ ясад, уульницин болн хаалгън хойр хаджугъар модд суулгъад, шин паркс тосхад хәләдг харлгәна зокал эвдг улсас болн татвр уга хоома эдл-ахучирас ө-шугуу модд болн голмуд харсдг авдг — олт-әмтнд соньдджта болн кегдә ним төрмүд күңәдг болхла, балгъсд кеерүлдж ясуулгән ямаран кевәр уралан йовулгдх бәәсн!»

Балгъс кеерүлдж ясуулгәнд хамгин сән цагнъ — зуни сармуд болджана. Мана балгъсн ке-сәәхн болхиг күңц кегдә. Уульниц, паркс, сквермүд, хаша-хаалгъс, гермүдин шидрк кезәд болв чигн цеврәр бәргдх зөвтә.

Сүл күс-дундур джилин эргд мана балгъсна улс хойр дундур холван өсв, тер учр деерәс, коммунальн тосхлтин көдлмшиг түргдүлх кегдә. Балгъсиг кеерүлдж ясуулгәна туск төр, балгъсна улсин бәәх бәәдг сәәрүлгән кўч-көлсчирин депутатрин балгъсна Советин онгт болн килмдгд ондин бәәх зөвтә.

Коммунистическ партин болн Советск государствин, олт-әмтнә бәәдг-джиргәл ясуулгъиг цаарандн делгрүлхүр залгдсн төрмүд дунд балгъсд, көдлмшчт поседкс болн селәд кеерүлдж ясуулгәна төр ик чинртә. Әмтн бәәдг гермүд болн культури-бытовой тосхлте бүрдәхләри, олт-әмтнә әрүлменд харлгъ болн сургъуль-әрдм делгрүлхләри эн төрмүд кўч-көлсчирин депутатрин Советин гол онгт бәәхиг Коммунистическ парть болн Советск правительств нектә. Эдл-ахун болн культури тосхлtd олт-әмт агслгүр, терүна өдр-бүрин нектврмүдиг хангъбалгъар, балгъсд болн селәд кеерүлдж ясуулгәна кегрт олт-әмтнә севдәр болн шумлт үзүлхүр Советс дуудгдсн.

Хальмг автономн тангъгъч хәрү бүрдәхд Элст балгъсн дегд диг-даран уга, буэр-була билә. Немшин фашистирин өмнәс кесн Төрскән харелгәна Алдр дәәнд Элст балгъсн дегд икар эвдремн. 7 мингън шаху квадратн метр агъута әмтн бәәдг 48 гер болн административн, коммунальн, әмнлгәнә, школин болн нань чигн 50 шаху гермүд шатагддж хамхлгдсн. Элстин водопровод, электростанц, паркс, садмуд ик эвдрлгәтә харгъсн. Дәәнә көллә харгъдг эвдрен Элст балгъсн 1957 джил күртл хәрү тосхгдгдгд ясуулгәд уга үлдсн.

КПСС-н Хальмг тангъгъчин комитет болн Хальмг тангъгъчин кўцәгч комитет, КПСС-н балгъсна комитет болн балгъсна кўцәгч комитет экләд көдлсн өдрәсн авн Элст балгъсиг хәрү босхдг, кеерүлдж ясх көдлмш эклцхәлә. Хальмгин хотл балгъс ясхд парть болн правительств мөнгъ хармиджахш. Партин болн правительствин күргсн дөнгәр биди 1957 джил балгъс кеерүлдж яслгәр зөвәр ик көдлмш кеввин.

Хальмг автономн тангъгъч дөнг болхин тускар Әрәсән Федерацин правительствин 1957 джилин февралин 22-т гаргъсн токтаврар зуг капиталн тосхлtd гидж 72 сай шаху арслнъ гаргъдг өгв, терүнас 5 сай 800 мингън арслнъ Элст балгъс кеерүлдж ясуулгәд өггдсн. Сунгъачирин даалгъвр кўцәдг, 1957 джилин туршарт балгъсна уульницин күн йовдг хаалгъ 26 мингън 400 дөрвдджн метр агъу асфалтар бүркгдв. Балгъсна уульниц 3421 дөрвдджн метрт чолун девсгдв, дакад 5200 дөрвдджн метр газрт уульниц ясгдв.